

ЧУДОТВОРНЕ ИКОНЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ У МАНАСТИРУ ВОЈЛОВИЦИ

Лазар Љубић*
Епархија шимочка,
Зајечар

Апстракт: Овај текст праћи поштовање Пресвете Богородице у манастиру Војловици нарочито изражено постојањем неколико релика познате чудотворне иконе Бездинске али и постојањем неколико чудотворица које се у оригиналу могу атрибуирати као Војловичке. На основу архивске и музејске траге ће досадашњих истраживања историчара уметности, постојећу проблематику моћу је реконструисати у главним цртама. Износе се историјски подаци о иконама, опис и богословско-уметничка симболика икона које су добиле назив „чудотворних и многоцелебних“ и покушава се наћи траг једне старије иконе.

Кључне речи: чудотворна икона, Бездинска икона, Богородица, Војловица, црквена уметност, барок, инвентар.

1. Увод

У једном ранијем истраживању обрађена је проблематика култа Преподобног Григорија Војловичког и закључено је да манастир Војловица данас чува мошти древног исихасте Григорија који се не може идентификовати са Преподобним Григоријем Горњачким (Љубић 2019). Како се ходочаснички карактер манастира не истиче само постојањем моштију Св. Григорија, него и чудотворном иконом Пресвете Богородице, истраживања се настављају у смеру постојања култа Пресвете Бо-

* lazarljubic98@gmail.com.

городице у манастиру Војловици. Тако би се заокружила проблематика светиња које је током историје војловичка света обитељ чувала. Манастир Светих Арханђела код Панчева, названи Војловица, чува више слика, икона и других богослужбених предмета који датирају у 18. век. Мноштво покретних културних добара је услед неповољних историјских околности однето из манастира и налази се у стању које изискује што скорију конзерваторску интервенцију (Влајић 2013: 155). Сачувани историјски извори омогућују да се идентификује постојање више икона Пресвете Богородице у Војловици током друге половине 18. века. Међу њима су иконе које су назване „чудотворним“, било да су уникатне или реплике постојећих „чудотворица“,¹ као и иконе типа Одигитрије (Влајић 2013).² На основу „Решења Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе АПВ, Нови Сад (бр. 319. од 16. априла 1952. године; бр. 323. од 16. априла 1952. године)“ иконостас и мобилијар манастира Војловице проглашени су за покретна културна добра. Даље, према „Одлуци о утврђивању непокретних културних добара од изузетног значаја“ црква манастира Војловице из 15. века са зградом из 1911. године проглашена је за културно добро од изузетног значаја (Службени гласник РС бр. 16/90. ред. бр. 44)³ најпре због њеног историјског значаја, будући да њен настанак датира у позно средњовековље, затим због препозна-

¹ Уобичајено је да се овај термин користи искључиво за иконе које су прослављене нарочитим чудесним знамењима и исцељењима, али се разликовањем чудотворних и нечудотворних икона доводи у питање аутентичност многих икона. Зато је атрибут „чудотворна“ условно коришћен термин који више истиче нарочито показано благодатно деловање Божје кроз одређене иконе. Сергије Булгаков пише да се Богородичиним чудотворним иконама изражава нарочито присуство и близина Мајке Божје, њено обитавање у икони. То не мења идеални карактер иконе и не претвара је у фетиш, већ јој даје особену објективност и силу: она је не само благодатно место за молитву, већ и јављање Богоматере. „Наравно, граница између чудотворне и нечудотворне иконе није безусловна, већ је релативна, и није принципијелна, већ само чињеничка. Свака освећена икона, тј. достојно изображење лика које је Црква именovala, већ јесте икона, а као таква јесте и чудотворна. Чудотворност се састоји у благодатном присуству прволика, било да је испољена или не“ (Булгаков 1998, 95–96). Како с правом запажа Мирослав Тимотијевић, поштовање Богородичиних чуда традиционално је било везано за монаштво и манастире (Тимотијевић 1966, 356). Богородица се сматра непосредном заштитницом монаштва, а неретко и игуманијом манастира. Поштовање Богородице је у барокној побожности дошло до изражаја. У Карловачкој митрополији се појавио култ „чудотворице“: шиклошке, бођанске, реметске, фенечке, ходошке, ковинске, војловичке и, наравно, бездинске (Тимотијевић 1966, 358). О чудотворним иконама у важним православним центрима, у Византији и на Светој Гори, види: Миљковић 2017, Павлићевић 2001.

² Вредан је пажње и панагијар који се чувао у манастиру Војловици (Татић-Ђурић 2007, 309–322).

³ *Споменици културе у Србији. Манастир Војловица*, <http://spomenicikulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=469>.

тљивог рашког архитектонског решења и због остатака фрескосликарства. Мошти преподобног Григорија Синаита (Љубић 2019) и чудотворна икона Богомајке су учинили да манастир Војловица буде прибројан манастирима који су стекли ходочаснички углед (Костић 2010, 149). Удвојени култни значај, који манастир Војловица има до данас, чини га изузетним у Карловачкој митрополији, у којој се срећу култови светих моштију и још чешће чудотворних икона, али нигде на истом месту.⁴ Образовање ова два култа се везује за чудесна исцељења људи који су са вером долазили у манастир и уграђено је у барокни програм цркве. Трон Пресвете Богородице и трон Св. Григорија који се настављају на иконостас представљају јединствено решење (Костић 2010: 150). Све наведено чини Војловицу изузетном и у северним деловима наше земље јединственом појавом.

Иконолошка структура Тајне Бога, света и човека или Цркве као заједнице нествореног и створеног сагледава се као иконолошки устројена тајна. Иконографски израз Цркве је један од видова богојављења или благовести. Икона Пресвете Богородице визуелно изражава Тајну икономије Исуса Христа, очовеченог Сина Божјег, и његов спасоносни домострој те у крајњој линији откривање Бога свету.⁵ Због тога је потпуно оправдана чињеница да Св. Лука најпре изображава лик Богомајке. Дакле, будући да икона свој смисао црпи из црквеног учења (теологије) и остварује га у црквеном делању (теургији), дужност је да се икони Богородице омогући одговарајуће тумачење, превасходно богословско и богослужбено. Објективна анализа иконе представља

⁴ У манастиру Винчи је од 1729. до 1739. године чувана чудотворна икона Пресвете Богородице а онда је пренета у манастир Бездин (Тимотијевић 2003, 312). Године 1737. упокојио се винчански игуман Пајсије и монаси су убрзо почели да му успостављају култ. У манастиру Војловици се чувао рукописни Минеј за октобар из Винче са исписаним тропаром игуману Пајсију (Павловић 1965, 246–247; Војновић 2015, 239; Жарко Војновић сведочи да се Минеј данас налази у згради ЦО Панчево при Преображењској цркви). Поштовање према игуману морало је да отпочне до 1739. године јер тада монаси преко Војловице беже у Бездин, а Турци уништавају манастир Винчу (Бугарски и Степанов 1999). У Винчи су, дакле, два култа у зачетку била прекинута. Чудотворна икона је прозвана Бездинском и постала је најпоштованија икона у Карловачкој митрополији, а игуман Пајсије је заборављен. Сигурно је на зачетак његовог култа утицала његова улога у обнављању манастира Винче и доношењу или „јављању“ Богородичине иконе јер се у тропару изричито наводи: „манастир Винчу обновио јеси и чудотворну икону принесио јеси“ (Војновић 2015: 239).

⁵ По Сергију Булгакову, „тешко је чак рећи да ли је то икона Христа — јер је на њој и његов лик — или пак Богоматере, којој је икона непосредно посвећена. Исправније је рећи да овде имамо лик Богоматеринства или Богоучовечења, у коме Реч Божја прима човечанску природу Богоматере“ (Булгаков 1998, 92).

синтезу богословског и уметничког приступа.⁶ Овај текст је превасходно посвећен историји догађаја и идеја везаних за иконе о којима је реч.

Поштовање Пресвете Богородице је постало велика тема српске барокне уметности и „паладијум целокупних црквених реформи Карловачке митрополије“ (Тимотијевић 1996, 339). На то је утицало и њено истицање у барокним верско-политичким програмима Хабзбуршке монархије где је Богородица слављена као небеска заштитница монархије, владарског дома и царског оружја, а у ратовима са Турцима је добила и политичко значење — тријумф хришћанства над исламом (Тимотијевић 1996, 340; Тимотијевић 2002, 315). Такву симболику је стекла Бездинска икона Пресвете Богородице (Тимотијевић 2002). У Војловици је поштовање Пресвете Богородице у то доба ипак повезано са исцељењима која она пружа преко своје „чудотворне и многоцелебне иконе“.

2. Чудотворна икона Пресвете Богородице Бездинске

Историја чувене Бездинске иконе Пресвете Богородице бележи се њеним доношењем из Кијева 1727. године од стране монаха Пајсија Грка. Икона је прве две године чувана у саборној цркви у Београду, а онда је, по благослову Митрополита Мојсија Петровића, свечано пренета у данас порушени манастир Винчу. Већ 1739. године пренета је у манастир Бездин, по коме добија име. Иницијативом патријарха Арсенија IV Јовановића икона је 1743. године пренета у Патријаршијску капелу у Сремским Карловцима, одакле је 1748. године поново враћена у Бездин. После Првог светског рата пренета је у Кикинд, а 1931. године у вршачку Епископију, где се до данас налази. Реплике ове иконе се чувају у Сремским Карловцима, Музеју Патријаршије, Бездину, Сенђурцу, Зрењанину и на многим другим местима (Тимотијевић 2002, 311–339). На основу расположиве музејске и архивске грађе знамо да се неколико реплика најпознатије Богородичине иконе у Карловачкој митрополији чувало у манастиру Војловици.

Највећу Бездинску икону која се чува у Војловици насликао је Стефан Тенецки 1764. године. У доњем делу иконе стоји запис: „Сије истиноје изображеније чудотворнаго образа Пресвјатија Богородици Бездинскија идјеже и досеље пребивајет исцељенија источаја всјем вјероју притекајушчим“ (Мирковић 1950, 1). Конзервирана је и да-

⁶ Естетској, уметничкој или музејској вредности иконе неодоумљив је њен сакрални смисао. Консултуј запис беседе блаженопочившег архимандрита Луке Анића на Духовној академији у Зетском дому уочи Недеље православља, 23. марта 2002. године: Анић 2015 (линк у библиографији).

нас се чува у згради манастира Војловице. Друга Бездинска икона је рад непознатог аутора из 1838. године. Данас се налази у згради ЦО Панчево при Успењској цркви. Обе иконе су рађене техником уља на платну. Наведене димензије икона показују одступања. Према мерењу Музеја Панчево, прва икона је димензија 84x65, а према „Попису“ из 1981. године, друга икона је 97x70 (Микић and Момировић 1981, 85). У „Прегледу“ (АМВ 1948) и „Решењу“ (АМВ 1952) стоје димензије 86x66 за прву икону и 83x70 за другу икону. Оне су 1952. године заштићене као споменици културе (АМВ 1952).

У стану старешине манастира се 1939. године налазила још једна икона са следећим записом: „Сије истиноје изображеније чудотворнија икони бездинскија ја... (место на икони прободено) досељ пребивајет исцјељенија источаја всјем с вјероју приходјашчим 1787“ (Мирковић 1950, 3). Имала је златну барокизирану позадину (АМВ 1948). То је највероватније иста икона која је у стану игумана Јоаникија Милковића чувана под стаклом, јер се каже да је икона „Бездинска“ (АМВ 1799).

Постојање неколико реплика Бездинске Богородице у Војловици казује о њеном поштовању у том манастиру које је могло да се заснује још док је ова икона чувана у манастиру Винчи који се није налазио далеко од манастира Војловице. Средином 18. века манастир ће добити своју прву оригиналну чудотворну икону, а касније још две. Упркос томе поштовање Бездинске Богородице неће бити занемарено. Може се замислити сусрет поштовања двеју поштованих Богородичиних икона у манастиру Војловици у 18. веку: старије, већ изражено поштоване Бездинске Богородице, и млађе, локално поштоване, Војловичке Богородице. Сада ће бити речи о Војловичким чудотворицама.

3. Чудотворна икона Пресвете Богородице из 1752. године

Према драгоценим подацима које је пронашао др Бранислав Тодић у „Књизи приложника манастира Војловице 1747–1784.“ која се чува у згради ЦО Панчево при Преображењској цркви, извесна госпођа Марија Михајловић из Новог Сада је поклонила манастиру Војловици чудотворну икону Богоматере која је била украшена различитим драгим камењем. Марија се 23. јануара 1752. године наводи међу покојнима, па је вероватно ову икону даровала нешто раније (Тодић 2011, 93). Тако је вероватно половином 18. века манастир Војловица добио своју прву чудотворну икону. Осим овога, о икони се не зна ништа. Нажалост, непознато је и шта се са њом касније до-

годило. Претпоставља се да је она послужила као узор за сликање следеће иконе, из 1772. године, а ова је, опет, била предложак данашњој икони из 1798. године.

4. Чудотворна икона Пресвете Богородице из 1772. године

Чудотворна икона Богомајке која је заменила икону даровану из Новог Сада сигурно је настала по њеном моделу, али је била већа од ње. Она се 1775. године налазила у трону. Инвентар бележи чак „посебан олтар, издвојен од темпла (иконостаса)“. Икони је била приложена сребрна рука и круна, затим завеса и много дарова (АМВ 1775; Тодић 2011, 92). Детаљан опис иконе, који налазимо у нешто каснијем инвентару (АМВ 1782), доноси Бранислав Тодић: „С леве стране до певнице при зиду је икона велика, лик Богоматере у раму дрворезбарског рукодеља, осликана и позлаћена, закључана у стаклу. Христа држи. На главама њиховим су венци од сребра, рука Богоматере и Христова сребром су оковане. Бисери, дукати, злато, сребро, новац,... Пред иконом је завеса од зеленог шлора са златним гранама, једна од белог шлора а друга од црног флора...“ (Тодић 2011, 91).⁷ Приликом пожара који се збио 23. октобра 1788. године са црквом је страдао и сав инвентар у њој, укључујући и чудотворну икону Богородице и кивот Св. Григорија (Тодић 2011, 89). У соби игумана Никанора Стојановића, трудољубивог претходника познатог игумана, сликара и писца повести манастирске Јоаникија Милковића, као најзначајнији део инвентара се налазила повелика икона Богородице на дасци са стаклом и рамом (АМВ 1796). Она се, затим, може идентификовати са иконом Богомајке под стаклом у стану намесника Јосифа Теодоровића (АМВ 1799).

Др Лазар Мирковић и др Радослав Грујић посетили су Банат ради испитивања црквених старина 1939. године. У манастиру Војловици су видели икону Богородице и забележили: „Са друге стране је Богородица из 1772. год., оштећена, са записом такође оштећеним“ (Мирковић 1950, 1). То је, верује се, икона коју су касније стручњаци Покрајинског завода за заштиту споменика културе Војводине 1952. године видели у манастиру и уврстили у списак покретних предмета који заслужују статус културних добара забележивши као „икону Мајке Божје непознатог аутора, са барокизираном позадином, уље на платну, 70x80“ (АМВ 1952). Пре тога ју је описала комисија по одлуци

⁷ Наш превод архивске грађе у тексту.

Војвођанског музеја, бр. 710/48 и читала у доњем десном углу 1772. годину и навела димензије 70x80. За ову икону и Бездинску икону из 1787. године забележено је да су делом избушене а делом на рубовима потпуно од трулежи и влаге пропале. Верници су из сујеверја или ради лечења са њих стругали боју (АМВ 1948).

Према теренским истраживањима др Оливере Милановић–Јовић из 1957. године, „у то време у манастиру се већ нису налазили портрети и иконе, заштићени решењима Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе АПВ бр. 319/52; 323/52. Портрети су пренети у Епархијски двор у Вршцу, а неке иконе у Народни музеј Панчево. Касније је, уговором између управе манастира Војловице и Рафинерије нафте, која користи сву земљу око манастира, сав покретни инвентар пренесен из манастира у парохијски дом Преображењске цркве у Панчеву, где се и данас чува“ (Милановић–Јовић 1976, 135). Она описује икону Пресвете Богородице која је припадала манастиру. Израђена је техником уља на платну, непознатог је аутора, димензија 63x85,5. „Колико се са веома оштећене површине види, сликан је тип Арапске Богородице Одигитрије.⁸ Обучена је у тамноплави хитон и вишњевоцрвени химатион, са златном бордуrom, и златним биљним орнаментима у облику барокне вињете. Глава јој је покривена мафорионима са истим орнаментима. На глави тамноплава, затворена круна, са златним украсима. Христос у бело-плавом хитону и светлоцрвеном химатиону, на коме су златни рефлекси. Позадина је испуњена орнаментима барокних форми. У дну је запис који је цео оштећен, сем неколико слова на крају и датума 177(?). Задња бројка није јасна“ (Милановић–Јовић 1976, 137).

Подударана у описима код Мирковића и Милановић–Јовић⁹ приморава нас да закључимо да је реч о једној истој икони, насликаној 1772. године за коју се, на основу архивске грађе, зна да је била чудотворна. Одступања по питању димензија су објашњива допустањем коришћења различитих мерних уређаја и узимања у обзир рамова или маргина приликом мерења и евентуалних грешака. Површинска оштећења су проузроковала да последња цифра године постане нечитка, али је тачну годину Мирковић забележио док су све цифре биле јасне. На фотографији коју је начинила Милановић–Јовић и која се доноси ниже, чини се да је платно каширано на дасци. „Велика“ или „повелика“ икона Богомајке са Христом је иконописана 1772. године. Заузела је почасно место у цркви (1775), била је украшена многим вотивним

⁸ Тамнији инкарнат опредељује тип Богородице Арапске.

⁹ Уље на платну, оштећена површина, барокизирана позадина, датирање.

даровима (1782), затим је, нажалост, оштећена у пожару (1788), због чега је премештена у стан игумана (1796).

Слика 1. Богородица са Христом, Војловица 1772.
(према: Милановић-Јовић 1976, 200)

Намеће се питање да ли ова икона, која је како-тако сачувана до 1957. године, и данас постоји и где би могла да се налази? У потрази за одговором консултована је Управа манастира Војловице и Народни музеј Панчево. Према њиховим сазнањима, икона се не налази у Музеју, манастиру. Теренским истраживањем у згради ЦО Панчево при Преображењској цркви и Успењској цркви у Панчеву тражена икона није пронађена. Остаје да се у организацији свештенства боље испитају наведена места, као и Епархијски двор у Вршцу, не би ли се нашла ова света икона значајне историјске и уметничке вредности која је некада сијала чудесима, уколико у другој половини прошлог века није дошло до њене деструкције.

5. Чудотворна икона Пресвете Богородице из 1798. године

Икона која се данас налази у трону са северне стране иконостаса, насликана је по узору на икону из 1772. године, али се унеколико и разликује од ње. Истоветан је тип Богородице са карактеристичним

појединостима израженим у чеоно окренутом Богомладенцу Христу и рубу Богоматериног мафориона који се са десног рамена спушта до њених груди. Разлика је у томе што нова икона има једног анђела у горњем десном углу, али нема барокне украсе и димензије су јој мало смањене (Тодић 2011, 93). Приликом велике обнове 1797/1798. године настао је нови иконостас са репрезентативним троновима, што представља „јединствени пример у српској ликовној култури“ (Костић 2010: 150). Тада је настала и нова икона Богородице. Детаљан опис налазимо у инвентару из 1799. године који износи Тодић (АМВ 1799; Тодић 2011, 94). Георгије Малошевић у контексту обнове манастира из 1797. године не наводећи извор спомиње икону Богородице „из средњег века“ са леве стране иконостаса (Малошевић 1939, 208) коју треба препознати у данашњој војловичкој чудотворици. На зиду ниже леве певнице налази се такође икона Богородице са записом: „образ многоцелебни и чудотворни Пресвјатија Богородици“ (Малошевић 1939, 208). На основу овог кратког описа немогуће је ову икону идентификовати са неком од данас познатих и овде описаних војловичких икона.

У „Повести општежитељнога манастира Војловице“ 1799. године игуман Јоаникије Милковић проницљиво пише да је икона Богородице „у манастиру“, под тим разумевајући сигурно игумански стан, а мошти Св. Григорија „унутра“, у самој цркви. „У манастиру овоме је и многоцелебна и чудотворна икона Пресвете Богородице; а унутра, са десне стране певнице, још и мошти Преподобног Оца Григорија Синајског у земљи почивају, те који му с вером приступају, и исцељења задобијају“ (Миљковић 2002, 31). Иако је у цркви већ постојала нова икона Богомајке из 1798. године, изгледа да није одмах задобила назив „чудотворне и многоцелебне“. „Повест“ на унутрашњој страни предњих корица доноси бакрокрезну икону, рад Готфрида Прикснера, која није верна копија најмлађе чудотворне иконе, али је свакако настала по узору на њу. У горњем делу су представљена два крилата анђела, један са крином као симболом девствености, а други са крстом, копљем и сунђером, симболима Христовог страдања (Костић 2010, 164). На главама Христа и Богородице се налазе круне, које су приложене икони из 1772. године. Претпоставља се да је икона из 1772. године такође послужила као узор за бакрорез.

На најмлађој икони из 1798. године приказан је допојасни лик Арапске Богородице Одигитрије, која је прототип једне од најугледнијих цариградских чудотворица, Богородице Владимирске.¹⁰ Под појмом Бого-

¹⁰ О вези између Богородице Одигитрије и Владимирске Богородице види: Шенникова 1996, Татић-Ђурић 2007, 323–342.

родице Арапске у барокној народној побожности обухватан је велики број иконографски различитих икона Мајке Божје са Христом, а тамни инкарнат је био једино обележје које их је повезивало (Костић 2010, 158). Богородица сасвим благо нагиње главу ка детету, чиме је ублажена строга хијератичност овог типа. На својој левој руци држи Христа, а десна је управљена према Сину, што је познати положај њеног заступања. Мајка Божја је обучена у тамноплави хитон, који симболизује њену узвишену људску природу, и тамноцрвени химатион, симбол божанственог величанства, са златном бордуром, на којој су биљни орнаменти у облику барокне вињете. Глава јој је покривена мафорионом на коме се налази осмокрака звезда — симбол Маријине девствености. Христос десном руком благосиља, а у левој, као сведржитељ, држи скиптар. Ореол, руке и скиптар у Христовим рукама, били су оковани (они су после рестаурације иконе изложени у манастирској згради). Позадина је сликана златном бојом која симболизује вечност. Тиме је исказан ретроспективни однос према традицији и давно задатим конвенцијама. Релефне барокне круне на главама Христа и Богородице показују њихов царски статус (Костић 2010, 159). Иако се употреба круна нарочито истиче у барокној уметности и доводи у везу са западном мариологијом, она се оправдава позивањем на Пс 44, 10: „Предста Царица са десне стране теби, у одећи позлаћеној огрнута, преукрашена“. Очигледно је да икона није у стилској целини са иконостасом (Јовић-Милановић 1976, 136) јер засигурно следује претходној „чудотворици“ као ауторитативном моделу.

Слика 2. Богородица са Христом, Војловица 1798.

Мирковић међу вредне иконе набраја „руску икону Богородице, најстарију од свих у манастиру“. Основа иконе је златна, лик је тамно окер, а мафориј љубичаст (Мирковић 1950, 2). Према опису, то је засигурно икона из 1798. године, али је због оштећености изгледала као најстарија. Велика оштећења су проузроковала црвоточивост или до-

дири верника (АМВ 1948). Трон са веома оштећеном иконом Богородице, израђеном техником уља на дасци, димензија 52х67, зографски рад, са окованим нимбовима, забележен је и касније (Микић and Момировић 1981, 85). Икона је конзервирана приликом архитектонско-рестаураторских радова и археолошких истраживања цркве од 1981. до 1988. године. Данас се налази на пређашњем месту у цркви, у трону северно од иконостаса.

Епископ жички Николај Велимировић је за време свог заточења у манастиру Војловици током Другог светског рата саставио Молебни канон Пресветој Богородици Словесници.¹¹ Последовање се завршава молитвама над болесником пред чудотворном иконом.¹² Наставак прославног списка посвећеног Војловичкој Словесници је значајан фактор неговања њеног богослужбеног поштовања. Први забележени помен Војловичке Богородице као „Словеснице“ је у Молебном канону. Данас преовладава назив „Словесница“ који атрибуира Пресвету Богородицу као ону која је словесно прихватила да роди Бога Слово и тако посредно ословеси творевину која се удаљила од Спасења.

6. Закључак

Поштовање Пресвете Богородице, које је нарочито било истакнуто у Карловачкој митрополији у 18. веку, било је оличено у манастиру Војловици постојањем неколико реплика чувене Бездинске Богородице. Поред тога, „јавља се“ чудотворна икона која се оригинално повезује са овим манастиром. Сматра се да је војловичка чудотворица идејно у вези са Бездинском Богородицом. Богородица Војловичка је прослављена исцелитељским дејством. О њеном поштовању и чудотворењу сведоче сачувани помени многобројних захвалних дарова које су верници прилагали. Култ Пресвете Богородице и Св. Григорија Војловичког истакао је манастир Војловицу као поклоничко место које је због тога било изузетно у Карловачкој митрополији. Богородичине иконе и иконе Св. Григорија су вредна и аутентична иконографска остварења са израженом прославном наменом. Оне обогаћују свештену ризницу манастира Војловице и дају му нарочити значај. Чудотворна икона Пресвете Богородице, која се данас налази у цркви манастира Војло-

¹¹ Потребно је детаљно проучити делатност и заоставштину Св. Николаја у Војловици. Постоји нада да ће се ускоро спровести истраживање на ту тему.

¹² Објављена је фототипија рукописа Св. Николаја: Велимировић 1997. Део штампаног издања је доступан на интернету: Велимировић 2018. Молебни канон је са црквенословенског превео др Зоран Ранковић: Велимировић 2012.

вице, трећа је по реду „чудотворица“ ове светиње. О најстаријој чудотворној икони се зна врло мало. Другу икону је можда још увек могуће пронаћи уколико би се пажљиво истражила места њеног премештања. Данашњу чудотворну икону је Св. Николај Велимировић прозвао „Словесницом“. Она је изванредно уклопљена у војловички барокни и култни програм. Војловичка Словесница је визуелни сведок историје, уметности и црквености давних дана и преживљава са манастиром савремена искушења по његов опстанак и мисију.

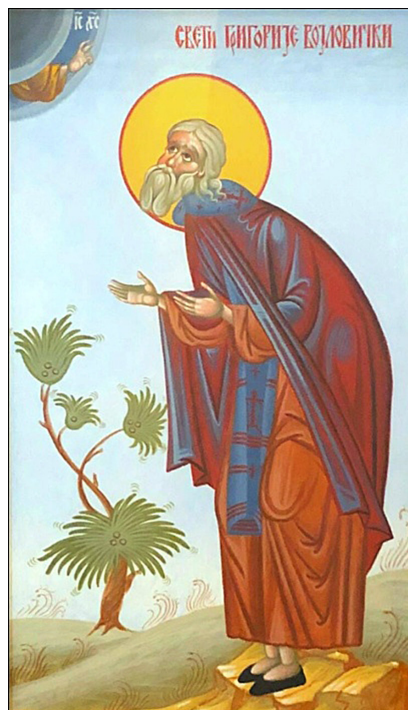
7. Прилог: иконографија Св. Григорија Војловичког

Слика 3. Св. Григорије,
Манастир Војловица 1798.

Слика 4. Св. Григорије, Манастир Војловица
2017. (зограф Зоран Маслић)

Слика 5. Св. Григорије, Манастир Војловица 2018. (зограф јереј Чедомир Милосављевић)

Слика 6. Св. Григорије, Манастир Тумане 2019. (зограф Радмила Несторовић)

* * *

Библиографија

Извори

Архив манастира Војловице. Преглед иконостаса и преглед икона и слика у манастиру и конаку према наређењу Повереништва за просвету, бр. 591. од 23. јуна 1948. године.

Архив манастира Војловице. Инвентаријум вешчеј почившаго игумена г. Никанора Стојановича. 1796.

Архив манастира Војловице. Инвентаријум. 1782.4.

Архив манастира Војловице. Инвентаријум. 1799.6.

Архив манастира Војловице. Решење Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе АПВ, Нови Сад, бр. 319. од 16. априла 1952. године.

„Одлука о утврђивању непокретних културних добара од изузетног значаја.“ *Службени гласник РС* бр. 16/90. ред. бр. 44.

Литература

- Анић, Лука. 2015. „Бесједа уочи Недјеље православља 2002. године“. Православна Митрополија црногорско-приморска. Посећено 17. 7. 2020. <https://mitropolija.com/2015/02/28/blazenopocivsi-arhimandrit-luka-anic-besjeda-uoci-nedjelje-pravoslavlja-2002-godine/>.
- Бикар, Петар. 2001. „Патријарх српски др Гаврило (Дожић) и Епископ жички др Николај (Велимировић) у манастиру Војловица“. *Банајски весник* 61 (1–2): 22–39.
- Бугарски. Стеван, и Љубомир Степанов. 1999. *Манастир Бездин — прилози за монографију*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Булгаков, Сергије. 1998. *Икона и иконопоштовање: догматични поглед*. Београд: Источник.
- Велимировић, Николај. 1997. *Словесник*. Трстеник: Народна и универзитетска библиотека у Приштини — ГИК Љубостиња.
- Велимировић, Николај. 2012. *Молебни канон Пресветој Богородици Словесници*. Превео Зоран Ранковић. Панчево: Passage Group.
- Велимировић, Николај. 2018. *Канон и молитве Пресв. Богородици Словесници*. Нови Србљак — Новый Сербляк. Посећено 29. 12. 2019. <https://novisrbliak.livejournal.com/154267.html>.
- Влајић, Никола. 2013. „Заборављена збирка манастира Војловице.“ *Гласник музеја Банаја: Прилози за науку, уметност и културу* 15: 155–172.
- Војновић, Жарко. 2015. *Кућа на камену — Војловица и њене књије*. Београд: Народна библиотека Србије.
- Костић, Мирослава. 2010. „Иконостас са троновима цркве манастира Војловица.“ *Саопштења* 42: 149–166.
- Љубић, Лазар. 2019. „Преподобни Григорије Војловички Синаит.“ *Теолошки погледи* LII (2): 417–442.
- Малошевић, Георгије. 1936. „Манастир Војловица.“ *Духовна слика* 9 (3): 208–220.
- Микић, Оливера, Петар Момировић и др. 1981. *Попис сликарских и вајарских дела у друштвеном поседу приватној својини на подруч-*

- ју Баната. Нови Сад: Друштво музејских радника Војводине — Секција историчара уметности.
- Милановић-Јовић, Оливера. 1976. „Из сликарства и примењене уметности у Банату.“ *Грађа за проучавање сџоменика културе Војводине* 6–7: 117–183.
- Миљковић, Бојан. 2017. *Чудошворна икона у Византији*. Београд: Византолошки институт Српске академије наука и уметности.
- Миљковић, Јоаникије. 2002. *Повесџ ойшџежишџелноја манастира Војловице*. Превео Жарко Војновић. Панчево: Историјски архив у Панчеву — Књижара Прота Васа — Градска библиотека Панчево.
- Мирковић, Лазар. 1950. *Црквене сџарине у срџским црквама и манастирима Баната, Румуније и Мађарске*. Београд: Споменик САН (ХСІХ, нова серија 1.)
- Павлићевић, М. 2001. *Чудошворне иконе пресвете Богородице у манастирима Свете Јоре*. Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ.
- Павловић, Леонтије. 1965. *Кулшови лица код Срба и Македонаца*. Смедерево: Народни музеј Смедерево.
- Сџоменици културе у Србији. *Манастир Војловица*. Национални центар за дигитализацију. Посећено 20. 12. 2019. <http://spomenicikulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=469>.
- Татић-Ђурић, Мирјана. *Сџудије о Богородици*. Београд: Јасен.
- Тимотијевић, Мирослав. 1996. *Срџско барокно сликарство*. Нови Сад: Матица српска.
- Тимотијевић, Мирослав. 2002. „Богородица Бездинска и верско-политички програм патријарха Арсенија IV Јовановића.“ *Balkanica* 32–33: 311–346. <https://doi.org/10.2298/BALC0233311T>.
- Тодић, Бранислав. 2011. „Још нешто о Војловици и њеним иконоста-сима и троновима.“ *Саойшџења* 43: 85–98.
- Щенникова, Л. А. 1996. „Чудотворная икона «Богоматеръ Владимирская» как «Одигитрия евангелиста Луки».“ У *Чудотворная икона в Византии и Древней Руси*, ред. Алексей М. Лидов, 252–286. Москва: Мартис.

Примљено: 18. 3. 2019.
Исправљено: 31. 7. 2020.
Одобрено: 1. 9. 2020.

MIRACULOUS ICONS OF ALL-HOLY THEOTOKOS IN MONASTERY OF VOJLOVICA

Lazar Ljubić

Diocese of Timok,
Zaječar

Summary: *In the previous work, there was a problem of the cult of saint and it was contaminated that the monastery of Vojlovica still preserves the relics of an ancient hesicast Gregory which can not be identified with any other historical venturer. As the pilgrimage events of the monastery are not only emphasized by the relics of Saint Gregory, but also the icon of the Most Holy Theotokos, they are exploring continue in this direction, and the problem of the sanctity that was possessed during the history of the monastery of Vojlovica. On the main archival and museum buildings of the former research art historians, they can be reconstructed in the main lines of the problem. There is a brief history, description and theological-artistic symbolism of the icons that are acceptable-miraculous (miraculous and multifaceted) and numerous and try to find a trail of another older icon.*

Key words: *miraculous icon, icon of Bezdin, Theotokos, monastery of Vojlovica, church art, barock, inventarium.*